

خوارزم سرخ

جُنید خان، بلشویک‌ها

و سقوط خانات خیوه

۱۹۲۴-۱۹۱۰ م.

دُوب. یاروشوسکی، ان شیہی،

سرتیپ میرحسین یکرنگیان

ترجمہ کاوہ بیات

سرشناسه	: یاروشویکی، دوب. Yaroshevski, Dov B.
عنوان و نام پدیدآور	: خوارزم سرخ: جنیدخان، بلشویک‌ها و سقوط خانات خیوه ۱۹۲۴-۱۹۱۰م / نویسنده: دوب یاروشویکی، ان شیئی، میرحسین یکرنگیان / مترجم: کاوه بیات.
مشخصات نشر	: تهران: پردیس دانش ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	: ۱۲۰ص
فروست	: قفقاز و آسیای میانه - ۸.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۳۰۰-۰۳۹-۱
فهرست نویسی	: فیبا
عنوان دیگر	: جنیدخان، بلشویک‌ها و سقوط خانات خیوه ۱۹۲۴-۱۹۱۰م.
موضوع	: خیوه (خان‌نشین) - تاریخ - ۱۹۲۴-۱۹۱۰م / ترکمنان - ازبکستان - تاریخ.
موضوع	: خوارزم - تاریخ / آسیای مرکزی - تاریخ - انقلاب، ۱۹۱۷-۱۹۲۱م.
موضوع	: روسیه شوروی - تاریخ - انقلاب، ۱۹۱۷-۱۹۲۱م - جنگ‌های داخلی.
شناسه افزوده	: شیئی، ان. Sheehy, Ann.
شناسه افزوده	: یکرنگیان، میرحسین، ۱۲۸۱-۱۳۳۸.
شناسه افزوده	: بیات، کاوه، ۱۳۳۳- مترجم
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۲ ی ۳۵ و / ۲۰۱۷ DSR
رده بندی دیویی	: ۹۵۵/۸۷
شماره کتاب شناسی	: ۳۲۰۰۰۲۱

خوارزم سرخ

جنیدخان، بلشویک‌ها و سقوط خانات خیوه
نویسندگان: دوب یاروشویکی، ان شیئی، میرحسین یکرنگیان
مترجم: کاوه بیات

طراح جلد: پردیس خرمی
چاپ و صحافی: پردیس دانش

تیراژ: ۱۱۰۰ نسخه

چاپ اول: ۱۳۹۲

قیمت: ۵۰۰۰ تومان

حق چاپ و نشر محفوظ است.

تهران. صندوق پستی: ۱۱۱-۱۳۱۴۵

تلفن: ۲۲۲۰۶۱۳۳ - فکس: ۲۲۶۸۷۲۰۴

همراه: ۰۹۳۶۹۵۰۰۱۸۲

سایت: www.shirazehketab.net

فهرست مطالب

۷	یادداشت مترجم
۹	حکومت مرکز و مخالفان بیامون، خیوه، ۱۹۲۴-۱۹۱۰ / دُوب. یاروشوسکی
۴۵	نقطه پایانی بر خانات خیوه / ان شهبی
۷۱	جنیدخان «پادشاه صحرای قراقوم»
۹۳	چگونه غول ترکمن از چنگ بلشویک‌ها فرار کرد / سرتیب میرحسین بکرنگیان
۱۱۲	نقشه
۱۱۳	فهرست اعلام

یادداشت مترجم

به دلیل روابط و مراداتی که در سال‌های اخیر با کشورهای حوزه آسیای میانه و بویژه جوامع فارسی‌زبان آن حدود برقرار شده، به تدریج برای زدودن زنگ و غبار نشسته بر رشته‌ای دیرینه از پیوندهای گسترده منطقه‌ای گام‌هایی برداشته شده است؛ اگرچه این گام‌های اولیه به دلیل تمرکز بر حوزه‌های آشنا و مشترک فارسی‌زبان هنوز صورت جامع و گسترده‌ای نیافته و در نتیجه دانسته‌های اخیر ما نیز بیشتر در حول و حوش سرگذشت «تاجیکستان» و اندکی هم بخارا و سمرقند متمرکز شده است، ولی از اهمیت دیگر حوزه‌های ذی‌ربط نیز نمی‌توان غافل بود.

آنچه در این مجموعه ارائه می‌شود ترجمه فارسی چند مقاله است در مورد سرگذشت خوارزم، یکی از آن حوزه‌های ذی‌ربط اما نسبتاً ناشناخته، در مراحل نخست چیرگی روس‌ها بر آن سامان و شکل خاصی که تلاش آن‌ها برای حفظ و تداوم این چیرگی در پی انقلاب ۱۹۱۷ روسیه به خود گرفت. جوانب کلی این موضوع در مقاله نخست این مجموعه، «حکومت مرکز و مخالفت پیرامون، خیوه، ۱۹۲۴-۱۹۱۰» به قلم دُو یاروشوسکی مورد بحث قرار گرفته است.^۱ در کنار بحث رویکرد روس‌ها به خیوه، یکی از دیگر مباحثی که به

۱. برای آگاهی از تحولات کلی این حدود در دوره مورد بحث بنگرید به برتولد اشپولر، الکساندر بنیگسن و دیگران، *آسیای میانه (مجموعه مقالات تاریخی)*، ترجمه کاوه بیات، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی، ۱۳۷۶، فصل‌های سوم تا پنجم.

تفصیل در این مجموعه مورد توجه بوده است، موضوع مناسبات اکثریت اوزبیک خان‌نشین خیه و اقلیت ترکمن است که نحوه برآمدن چهره‌ای چون جنیدخان، یکی از سران ترکمن و نقش وی در تحولات آن حوزه در فاصله سال‌های ۱۹۱۰ تا ۱۹۲۴ میلادی محور اصلی آن را تشکیل می‌دهد.

از این رو در کنار تأکید و توجه یاروشوسکی بر نقش جنیدخان، دو مقاله دیگر این مجموعه، «نقطه پایانی بر خانات خیه» و «جنیدخان پادشاه صحرای قراقوم» که در مقایسه با مقاله پیشین، نوشته‌های قدیمی‌تری نیز هستند، کم و بیش به همین موضوع اختصاص دارند.

جنیدخان در دو مرحله به ایران آمد، یکی در پی سرکوب شورش عشایر آسیای میانه، در سال ۱۹۱۶ میلادی که ظاهراً در منابع و مآخذ مربوط به آن دوره بازتابی نیافته است و دیگری نیز در واپسین سال‌های زندگانی او که در پی اقتدار فزاینده بلشویک‌ها مجبور شد دست از موطی خود کشیده و از طریق ایران رهسپار افغانستان گردد. اگرچه تحولات این دوره - اواخر پاییز و زمستان ۱۳۰۷ - که با یک رشته درگیری‌های نسبتاً دامنه‌دار در شمال خراسان تمام شد در برخی از مآخذ به نحوی کوتاه و گذرا مورد اشاره بوده است^۱ ولی هنوز دانسته‌های ما در این زمینه کم و اندک است به همین دلیل در پایان این مجموعه مقاله‌ای از سرتیپ میرحسین یکرنگیان را نیز آورده‌ایم تا بلکه صرف‌نظر از برخی شاخ و برگ‌های توصیفی و افسانه‌ای، از کلیات این دوره کوتاه از حضور جنیدخان در ایران تصویری به دست آید.^۲

در پایان لازم می‌دانم از محبت دوست عزیز دکتر علی مظفری که تصویری از این سه مقاله در اختیارم نهادند، تشکر کنم.

کاوه بیات

۱. برای مثال بنگرید به اسدالله معینی، *جغرافیا و جغرافیای تاریخی گرگان و نیشابور*، [تهران]: چاپخانه شرکت سهامی طبع کتاب، ۱۳۴۴، ص ۷۷.

۲. البته در مورد خود جنیدخان و فعالیت‌های او در خوارزم چند یادداشت نسبتاً جامع به فارسی منتشر شده است؛ بنگرید به اراز محمد سارلی، *تاریخ ترکمنستان*، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، ۱۳۷۳، ج ۲، ص ۳۱۰-۲۹۱؛ اسدالله معطوفی، *تاریخ، فرهنگ و هنر ترکمان*، تهران: انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، ۱۳۸۳، ج ۳، ص ۱۳۲۲-۱۳۱۶؛ و مسعود عرفانیان، «جنیدخان» در *دانشنامه جهان اسلام*، ج ۱۱، ۱۳۸۶، صص ۲۲۰-۲۱۷.